

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Grenzen van het hoorbare: over de meerstemmigheid van het lichaam
Tongeren, M.C. van

Citation

Tongeren, M. C. van. (2013, March 13). *Grenzen van het hoorbare: over de meerstemmigheid van het lichaam*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20611>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20611>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20611> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Tongeren, Mark Christiaan van

Title: Grenzen van het hoorbare : over de meerstemmigheid van het lichaam

Issue Date: 2013-03-13

Samenvatting

Grenzen van het hoorbare vangt aan met de omslag in de vokale muziek die luisteraars gedurende de laatste vijf decennia in staat stelt om harmonischen als schijnbaar afzonderlijke muzikale objecten te beschouwen, met behulp van de techniek van het boventoonzingen. De vrijwel totale afwezigheid van dit idee in Europese muziek van voorafgaande eeuwen verklaart ten dele waarom de ervaring van dit verborgen muzikale gebied vaak gepaard gaat met verbazing en ongeloof. In de negentiende eeuw werden waarnemingen van vokale boventonen, vaak buiten muziekkringen om, gekenmerkt door een nadruk op het akoestische feit van boventonen. De meer recente muzikale toepassingen worden vaak vergezeld van spirituele interpretaties en claims. De auteur vraagt zich in deze dissertatie af of het mogelijk is om deze dichotomie te overstijgen; om een taal te vinden die noch boventonen objectiviseert, noch de waarnemer of zanger subjectiviseert of vergeestelijkt, maar die als het ware spreekt vanuit de geluiden zelf. Terwijl het luisteren naar iemand die boventonen zingt een nieuw verschijnsel kan zijn voor een luisteraar, is de meerstemmige onderlaag van periodieke geluidsgolven zelf niet nieuw, integendeel. Deze onderlaag kan opgevat worden als een voorwaarde voor de menselijke stemmen, lichamen en bewustzijnen die een auditieve werkelijkheid bewonen.

De ondertitel 'Over de meerstemmigheid van het lichaam' wijst in de richting van één mogelijke uitkomst van de dichotomie-vraag. Het verlegt de aandacht van luisteraars, zangers en sprekers naar concrete patronen van sonische interactie die verdergaan dan datgene wat normaal gesproken als muziek (of muzikale performance) beschouwd wordt. Het draait de idee om dat een individu kan leren om de auditieve werkelijkheid te beheersen door boventonen te zingen, en begint in plaats daarvan met de omstandigheid dat de blauwdruk van de boventoonreeks vanaf de vroegste tijden sporen heeft nagelaten op het menselijk bestaan in de wereld. Het voornaamste artistieke werktuig voor deze uitspraak is een serie composities, *Nulpunten* genaamd (ook geschreven als *0...*), die deze harmonische blauwdruk hoorbaar maakt op een reductionistische manier, als een reeks permutaties van intervallen. Er is geen voorkeur voor specifieke trappen of constellaties van de harmonische reeks: alle mogelijkheden worden systematisch in kaart gebracht door de twee stemmen. *Nulpunten* worden in de hoofdttekst uitgelegd als een structurele oefening waarbij het geluid waargenomen kan worden als getal (specifieke nummers van de boventoonreeks) en als kwaliteit (bepaalde samenklanken).

Ander muzikaal materiaal, uitgevoerd door Parafonia, wordt tussen de hoofdstukken gepresenteerd als muzikale tussenspelen die het verbale discours doorbreken en afdwalen van het wetenschappelijke betoog. Sommige hiervan duwen musici en luisteraars verder richting grenzen van het hoorbare, bijvoorbeeld door te benadrukken dat harmonischen een vrijwel onhoorbare rol spelen. Vier hoofdstukken gaan in op de culturele toepassingen van boventonen: twee oudere muziektradities binnen de Tibetaanse en Sardijnse religieuze muziek en twee benaderingen van boventoonzang als een betrekkelijk nieuw fenomeen in de westerse muziek. Hoewel ze allemaal, geheel of gedeeltelijk, opgevat kunnen worden vanuit religieuze

en/of spirituele kaders, benadruk ik waar mogelijk de belichaamde mediatie als tegenwicht tegen een eenzijdig spirituele interpretatie.

In de laatste hoofdstukken wordt het verbale discours zelf, vooral in gesproken vorm, beschouwd als een proces dat van nature even meerstemmig is als de stem van een boventoonzanger. Er zijn verscheidene alternatieven voor het spreken over en denken van vokale boventonen. Ten eerste rekken deze de kwaliteit-kwantiteit dichotomie verder op. De auteur ziet echter mogelijkheden om de scheidingen tussen grondtoon en harmonische, zanger en luisteraar, lichaam en geest, zelf en sonisch object, en kwaliteit en kwantiteit te overstijgen. Vooral in de creatieve act van geconcentreerd luisteren naar de stem, en in het laten klinken van de stem met volle aandacht, kunnen de schijnbaar harde grenzen tussen deze dichotomieën vervagen. Deze manier van luisteren naar en maken van geluid draagt bij aan een alternatieve benadering van de min of meer rechtstreekse uitwisselingen van betekenisvol geluid in taal en muziek tussen mensen onderling. Deze geluiden worden onderdeel van een hecht geïntegreerd netwerk waarin zintuiglijke indrukken, het fysieke lichaam en bewustzijn continu gemedieerd en getransformeerd worden. Met de compositiecyclus *0...* en andere werken, gepresenteerd op de bijbehorende cd, dragen de musici van Parafonia bij aan de creatieve terreinen waar timbre en harmonischen van de stem verkend worden. Met het verbale verslag geeft de auteur nieuwe interpretaties van deze sonische terreinen en beschrijft hij nieuwe integraties met andere aspecten van het menselijk bestaan, zoals spraak.